

مردی که پنج سال با امام زمان (علیه السلام) بود

ابوالقاسم حسین بن روح نوبختی درگذشته در سال ۳۲۶ق، سومین نایب خاص امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) که از معتمدان محمد بن عثمان (دومین نایب امام زمان علیه السلام) و از نزدیکان وی در بغداد بوده است.

ابوالقاسم حسین بن روح نوبختی درگذشته در سال ۳۲۶ق، سومین نایب خاص امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) که از معتمدان محمد بن عثمان (دومین نایب امام زمان علیه السلام) و از نزدیکان وی در بغداد بوده است.

[۱] حسین بن روح را از اصحاب امام حسن عسکری (علیه السلام) دانسته‌اند و گویند محمد بن عثمان در واپسین روزهای حیات، به دستور امام مهدی (عج) او را به عنوان جانشین خود معرفی کرد؛ پس از آن شیعیان برای تحویل اموال به وی رجوع می‌کردند. [۲] مدت نیابت او ۲۱ سال بوده است.

تولد

سال ولادت حسین بن روح دانسته نیست. آشنایی وی با گویش فارسی اهالی آبه (نزدیک ساوه) و مناسبات نزدیکش با مردم آنجا، [۳] احتمال قمی بودن وی را تقویت می‌کند؛ [۴] چنان که در برخی منابع [۵] قمی خوانده شده؛ اما در غالب منابع، بیشتر به نوبختی مشهور است.

انتساب وی به خاندان نوبختی، به احتمال بسیار، از سوی مادرش بوده است [۶]. او روحی نیز خوانده شده است. [۷] وی در ۱۸ شعبان ۳۲۶ق درگذشت و در بغداد، در منطقه نوبختیه، به خاک سپرده شد. [۸]

اختفای حسین بن روح

حسین بن روح چندی پس از انتصاب به نیابت خاص امام علیه السلام، مجبور شد مخفی شود. منابع امامیه از «استتار» او قبل از دست گیری سخن می‌گویند. زمان آن دقیقاً مشخص نیست، احتمالاً باید بین سال‌های ۳۰۶ قمری / ۹۱۸ میلادی تا ۳۱۱ قمری / ۹۲۳ میلادی، در دوران وزارت حامد بن عباس بوده باشد. طول دوران اختفای وی و علت آن بر ما روشن نیست. بنا به نوشته شیخ طوسی، در این دوران شلمغانی سفیر و رابط او با مردم بود. [۹] ولی شلمغانی مدتی بعد به افکار حلولی و غلو گرایش یافت، و در نتیجه، حسین بن روح او را از مقامش برکنار کرد.

فتنه شلمغانی

یکی از وقایع مهم در دوره نیابت حسین بن روح فتنه‌ای بود که ابوجعفر محمد بن علی شلمغانی معروف به ابن عزاقر برپا کرد. وی از عالمان شیعه در بغداد و از نزدیکان حسین بن روح بود و حسین بن روح در اصلاح کتاب فقهی وی، التکلیف، با او مشارکت کرد. [۱۰]

مهم‌تر از همه اینکه حسین بن روح در پنج سالی که در میان مردم نبود، شلمغانی را به نیابت خود منصوب کرد، اما وی، با سوءاستفاده از موقعیت خود، ابتدا خود را به جای او باب معرفی کرد و بعدها حتی ادعای نبوت و الوهیت کرد. با آشکار شدن انحراف وی، حسین بن روح که در حبس بود، شیعیان را از ارتباط با او منع کرد و در ۳۱۲ توقیع امام زمان (عج) در لعن او صادر شد [۱۱][۱۲] این توقیع در ۳۱۷ علنی شد. شلمغانی نیز سرانجام در ۳۲۲ یا ۳۲۳، به حکم خلیفه به دار آویخته شد [۱۳]

خاندان نوبختی

نوبختیان از خاندان اصیل ایرانی بوده و همواره همنشین و همراه خلفای عباسی بودند. ایشان در اثر قدرت سیاسی، توان اقتصادی و شایستگی‌های علمی، پایگاه اجتماعی مناسبی داشتند که با تکیه بر آن، در پیش برد تفکر شیعی و حمایت از شیعیان نقش اساسی داشته‌اند.

در ده سال نخست حکومت مقتدر، حسین بن روح هنوز به عنوان نایب خاص امام علیه‌السلام مشخص نشده بود. ایشان در این زمان مورد احترام دربار خلافت بود. یکی از عوامل این احترام موضع‌گیری محتاطانه حسین بن روح بود که سعی داشت خود را از شورش‌های آن دوران، چون قیام قرامطه، دور نگه دارد. دیگر این که وی به خاندان نوبخت منسوب بود که از روزگار منصور (خلافت، ۱۵۸-۱۳۶ق / ۷۷۴-۷۵۳م) در دستگاه عباسیان نفوذ داشتند و این اعتبار تا عصر خلافت مقتدر ادامه داشت. وزیر مقتدر در این زمان، ابوالحسن علی بن محمد، از خاندان فرات بود که در تاریخ به تشیع مشهورند. [۱۴]

از سخنان ابن مسکویه (از مورخین تاریخ اسلام) چنین برمی‌آید که ابن فرات در دوره نخست وزارت، سیاست جذب و جلب افراد به خویش را دنبال می‌کرد؛ [۱۵] بعید نیست که او، وسیله ارتباط نزدیک حسین بن روح با دربار خلافت شده باشد. هم چنین دختر محمد بن عثمان، نایب دوم، نقل کرده است: در این زمان اموالی از آل فرات به حسین بن روح می‌رسید. [۱۶]

موقعیت حسین بن روح

ام کلثوم دختر ابو جعفر، ضمن روایتی نقش برجسته حسین بن روح در زمان پدرش ابو جعفر و موقعیت عالی او را در میان شیعیان به تفصیل توضیح داده است. [۱۷] وی همچنین در دورانی که آل فرات متصدی مقام وزارت مقتدر عباسی و از هواداران شیعیان بودند، در دستگاه خلافت نفوذ کرد، اما با روی کار آمدن حامد بن عباس که از مخالفان شیعه حمایت می‌کرد، مشکلاتی برای حسین بن روح به وجود آمد. از سال ۳۱۱ که حامد بن عباس روی کار آمد تا سال ۳۱۷ که حسین بن روح از زندان رها شد، گزارش دقیقی از زندگی او در دست نیست. فقط می‌دانیم که وی از سال ۳۱۲ تا ۳۱۷ در زندان به سر می‌برده است. [۱۸] پس از آن تا شعبان سال ۳۲۶- که درگذشت- از موقعیت والایی در بغداد برخوردار بود و به دلیل نفوذ آل نوبخت در دستگاه حکومتی، کسی مزاحم وی نمی‌شد. ابو القاسم حسین بن روح به تصدیق مخالف و موافق از فهمیده‌ترین و عاقل‌ترین مردم روزگار بوده است. [۱۹]

حبس نایب امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

حسین بن روح نوبختی پنج سال از عمر بابرکت خود در زمان نیابت خاص حضرت حجت - عجل الله تعالی فرجه الشریف - یعنی از سال ۳۱۲ تا ۳۱۷ قمری را در زندان «مقتدر» خلیفه عباسی، به سر برده است. در طول بیست و پنج سال خلافت مقتدر، دوازده وزیر انتخاب شدند که بعضی دو یا سه بار به وزارت رسیدند. در این سال‌ها، مصادره اموال به قدری رایج بود که ابوالحسن بن فرات، که سه بار وزارت مقتدر را به عهده داشت، دیوان مخصوصی برای درآمدهای مصادره‌ای ایجاد کرد و پذیرفت که از این اموال، روزانه، مبلغی به خلیفه و مادر و فرزندانش بپردازد. در این زمان، مقام وزارت به کسی داده می‌شد که قبول می‌کرد نیاز مالی حکومت را برآورد. علت دستگیری حسین بن روح نیز همین امر بود که ایشان قبول نکرد وجوهات شیعیان را به دیوان حکومتی بدهد. به همین دلیل توسط مقتدر عباسی حدود پنج سال به زندان رفت.

وفات

حسین بن روح نوبختی در ۱۸ شعبان سال ۳۲۶ هجری قمری از دنیا رفت. قبر او در محله نوبختیه در بازار عطاران یا شورجه بغداد می‌باشد که هم اکنون زیارتگاه شیعیان مشتاق است.

پانویس :

شیخ طوسی، الغیبه، ص ۲۲۳

طوسی، الغیبه، صص ۲۲۴-۲۲۶

ابن بابویه، ج ۲، ص ۵۰۳-۵۰۴؛ طوسی، ص ۱۹۵

اقبال آشتیانی، ص ۲۱۴

کشی، ص ۵۵۷

اقبال آشتیانی، ص ۲۱۴

طوسی، ص ۲۲۵

صولی، ص ۱۰۴؛ طوسی، ص ۲۳۸.

الطوسی، ص ۳۰۳ و ۳۲۴

طوسي، ص ۲۲۸، ۲۳۹، ۲۵۱-۲۵۲
طوسي، ص ۱۸۷، ۲۵۲-۲۵۳؛
نيز رجوع كنيد به طبرسي، ج ۲، ص ۲۹۰،
طوسي، ص ۲۵۴
الطوسي، الغيبة، ص ۳۷۲
ابن مسكويه، تجارب الامم، ج ۱، ص ۱۴
الطوسي، الغيبة، ص ۳۷۲
طوسي، الغيبة، ص ۲۲۷
طوسي، الغيبة، ص ۱۰۹
طوسي، الغيبة، ص ۱۱۲